

Van zelfaanvaarding tot actie. Kritiek van de liberale visie op (homo)seksualiteit

John De Wit*

SAB 1.43 SF4.30

Sinds 1982 woedt in de Vlaamse homobeweging een heftige discussie over de betekenis van het onthaal, de opvang van homoseksuelen door de homocentra zelf. Sommigen menen dat dit moet worden afgeschaft, omdat de schaars beschikbare mankracht beter wordt ingeschakeld voor acties om de achterstelling van homoseksuelen uit de wereld te helpen.

In het eerste deel van deze bijdrage breng ik een overzicht van deze discussie. In een tweede deel ga ik in op de liberale visie op (homo)seksualiteit, die in onze maatschappij overheerst en die als referentiekader voor deze discussie fungeert. De verschillende componenten van deze liberale visie worden blootgelegd en bekritiseerd. In een derde deel formuleer ik enkele voorstellen om deze liberale visie af te bouwen ten voordele van een seksualiteitsbeleving die socialer functioneert en waar de maatschappij ook haar verantwoordelijkheid durft op te nemen.

1. Naar de afschaffing van het onthaal?

Vooraleer mijn visie te geven op de verhouding onthaal-actie, lijkt het nuttig even de argumenten op een rijtje te zetten, die geleid hebben tot de visie dat het onthaal moet worden afgeschaft.

Een onderzoek van Pauwels (1982) wees uit dat de diverse Vlaamse homocentra nog niet eens 1 procent van de homo's bereiken. De meesten komen dan nog uitsluitend voor de recreatie. De centra fungeren dus niet als alternatief voor het commerciële homocircuit, maar eerder als aanvulling of doorgeefluik naar dit circuit toe. Het onthaal bereikt dus maar erg weinig mensen.

Wie zich op het onthaal aandient heeft eigenlijk de weg al gevonden. Zij zijn in hun 'coming out' zover gekomen dat zij de eerste entree in het getto hebben gevonden. Ze zouden ook wel op hun eentje of via begrijpende derden de weg naar de commerciële bars gevonden hebben.

* Liga voor Mensenrechten, H. Hooverplein 11, B-3300 Leuven.

Op het werkelijke onthaal door psychiaters, priesters en maatschappelijke werkers heb je nauwelijks zicht. Je weet niet hoe deze mensen problemen rond homoseksualiteit opvangen. Maar er valt weinig positiefs te vermoeden als we de attitude-onderzoeken bij deze bevoorrechte voorlichters mogen geloven (Van der Linden en Perdaens, 1980). In 1978 bleek dat 72,7 procent van de priesters en de godsdienstleraren openlijk homoseksueel gedrag storend vond; 54,2 procent van dezelfde groep meende dat openlijk homoseksueel gedrag kon aanzetten tot homoseksualiteit (de verleidingstheorie, die nochtans in ruime kring werd verlaten, viert dus nog hoogtij). Maar ook 63,2 procent van de huisartsen en 42,5 procent van de psychiaters en psychologen vond dit. Overigens vond 41,9 procent van de dokters, de priesters en de godsdienstleraren dat homo's niet mogen worden toegelaten tot educatieve beroepen en nog 10 procent van de huisartsen raadt het huwelijk als beste remedie tegen homoseksualiteit aan. Het vermoeden bestaat dus dat de meeste hulpverleners een erg conservatieve instelling hebben t.a.v. homoseksuelen. Op dit werkelijk onthaal heb je ook geen vat, want aan deze mentaliteit iets veranderen kan alleen door structurele actie. De louter voorlichtende manier is daarbij veel te braaf. Je verandert ook geen regeringsbeleid door een brochure uit te geven met de ronkende titel 't Is genoeg!'. Het weinige onderzoek over de Nederlandse situatie wijst trouwens uit dat de klassieke ont-halers zich maar weinig aantrekken van wat de homo-organisaties hen vertellen. Samenwerking op gelijkwaardige basis is betrekkelijk moeilijk, zonet onmogelijk gebleken (Veenker, 1983).

Het onthaal individualiseert problemen. Zolang je het onthaal centraal stelt, zullen de probleemhomo's legio blijven, want je verandert immers niets aan de structuren die homoseksuelen discrimineren. Het is als dweilen terwijl de kraan blijft openstaan.

Het onthaal gaat uit van de gedachte van de *zelfaanvaarding*. Maar dat is hoogst onvoldoende. Om te beginnen hangt zelfaanvaarding zeker niet alleen van het individu af, maar ook van het milieu waarin dit individu leeft. Als men hem daar niet aanvaardt zal van zelfaanvaarding nauwelijks sprake zijn. Hoewel het aanvaardingsproces een belangrijk stadium is in de emancipatie van homoseksuelen, kan het zeker geen eindstadium zijn. Carlier (1980) ziet zelfaanvaarding als een soort deconditionering, die de door de maatschappij geïnduceerde onderdrukking kan afbouwen. Daar moet wel aan toegevoegd worden dat de zelfaanvaarding uiteindelijk de homo's poogt aan te passen aan een maatschappij die homo's discrimineert. Zonder daarom te stellen dat de centra missionarissen voor het goede doel moeten recrutereren, zou het toch wenselijk zijn meer oog te hebben voor actie en voor kritiek op de zelfaanvaardingsgedachte. Daar komt nog bij dat deze zelfaanvaardingsgedachte maakt dat men de problemen van de homoseksuelen veel te psychologisch beschouwt. Hulpverlening kan niet alleen,

zelfs niet hoofdzakelijk, een psychologische aangelegenheid zijn. Vaak kan één of andere vorm van juridische hulpverlening, die nu binnen de homobeweging praktisch onbestaande is, veel meer de weerbaarheid stimuleren dan een psychologische.

Het onthaal functioneert erg gebrekkig. De motivatie om 'het nieuwe vlees te keuren' is te bepalend bij de onthalers. Er is een duidelijk gebrek aan kennis en opleiding. Daardoor heeft men ook onvoldoende vat op de problemen waarmee homo's zich aandienen. Feit is bovendien dat vooral de jonge homo's onvoldoende gediversifieerde identificatiemodellen worden aangeboden, zodat men soms wel adressen van bars krijgt, maar toch niet goed weet waar men precies naartoe moet. Vooral voor het groeiende aantal macho-homo's is dat het geval.

Al de tijd die je als organisatie in het onthaal steekt gaat verloren voor de actie. Als men veel personeel ter beschikking heeft, is de combinatie onthaal-actie zeer wel mogelijk, maar een centrum dat meestal slechts op vrijwilligers moet draaien, moet een pijnlijke keuze durven maken. Bovendien, als je resoluut voor de weg van de actie kiest, schrik je overmijdelijk een aantal mensen af, van wie de 'coming out' nog niet zo ver gevorderd is dat zij die actie aanvaardden. Centra die te sterk het onthaal beklemtonen, zullen geneigd zijn de actie zo braaf mogelijk te houden om drempelverlagend te werken. Daardoor verander je dan echter weer niets. In de loop van 1983 leidde de discussie onthaal-actie tot hoogoplopende meningsverschillen. Een aantal centra (Gent, Leuven) verliet de Federatie Werkgroepen Homofilie (FWH), ondermeer omdat deze zich tegen de afbouw van het onthaal verzette. Aan de andere kant pleitte ook het Roze Actiefront voor de afbouw van het onthaal. Voor de volledigheid moeten wij erbij zeggen dat ook het Antwerpse Gespreks- en Onthaalcentrum (GOC) de FWH had verlaten, omdat dit meende dat de FWH té veel aan actie deed en te weinig oog had voor het onthaal. Grosso modo kan men stellen dat de tegenstelling onthaal-actie er een was tussen conservatieven en progressieven binnen de homobeweging.

2. De liberale visie op (homo)seksualiteit

De meeste argumenten die hoger werden aangehaald voor een beperking van het onthaal lijken heel valabel. Toch moet het onthaal niet helemaal worden afgebouwd. Het is onmiskenbaar een positief punt dat de homobeweging als zelfhulpgroep functioneert en dat men homoseksuelen stimuleert in hun 'coming out', te meer daar deze door de maatschappij zeker niet wordt bevorderd. Het is ook positief dat men daarbij aan 'subculturele introductie' (Tielman, 1982) doet; dat men m.a.w. adressen doorspeelt waar homo's partners kunnen vinden en onder elkaar kunnen zijn. Toch blijft de centrale vraag deze naar het succes van de subculturele introductie. Zoals reeds vermeld, wees het onderzoek van Pauwels

uit dat nauwelijks een procent van de Vlaamse homo's wordt bereikt. Kwantitatief kan men dus niet van een succes spreken. Maar wat op het kwalitatieve niveau? Is het zonder meer gelukkig te noemen dat homo's geïntroduceerd worden in getto's waar alles om de winst draait en waar relaties vaak niet veel meer voorstellen dan het afreageren van seksuele spanningen?

Daarmee komen we tot een centraal probleem dat in onze maatschappij heel de seksualiteit structureert. Vooraleer enkele aanbevelingen ter verandering te formuleren, lijkt het nuttig dit nog even kort in ogenschouw te nemen. Zoals Foucault (zie De Wit, 1983) aantoonde, grijpt vooral vanaf de burgerlijke revolutie een duidelijke disciplinerende van het menselijk gedrag plaats. Meer en meer gedragingen worden gestroomlijnd en optimaal benut. Dat geldt ook voor de seksualiteit, die helemaal in een liberaal kader wordt geperst. Dat kan door volgende kenmerken geschetst worden:

Disciplinerende van het individu en zijn seksualiteit. Hierdoor worden deze seksuele en emotionele verlangens gestileerd en ook beduidend gestimuleerd. Er wordt een spiraal in gang gezet waar je telkens meer, telkens gevarieerder en telkens intensere seksuele en emotionele ervaringen hoort te hebben (een accumulatieloga).

Met deze disciplinerende hangt een *individualiserende* samen. Seksualiteit wordt vastgeklonken aan een 'integrale mens', waarin alle dimensies gekoppeld zijn. Een gelukkige relatie kan pas bestaan als ze op alle gebieden bevredigend is: het moet een mooi, intelligent en tevens bij voorkeur rijk iemand zijn. Of nog: je kan maar gelukkig zijn als de verschillende dimensies geïntegreerd zijn: de seksuele dimensie, de relationele dimensie, de institutionele dimensie en de procreatieve dimensie (Nijs, 1980). Uiteindelijk is dit het *romantisch ideaal*: de koppeling van alle dimensies van relaties aan elkaar, in de filosofie van de 'integrale mens'.

De romantische liefde wordt dus het streefideaal waarnaar alle relaties moeten tenderen. Paradoxaal genoeg bouwt onze maatschappij echter geen structuren uit om dit ideaal te realiseren. Het huwelijk perkt de seksualiteit wel in binnen een vaste relatie tussen twee heteroseksuele partners, maar de wijze waarop de partners elkaar vinden wordt zoveel mogelijk aan het toeval overgelaten. Veel huwelijken functioneren gebrekkig omdat er een te grote kloof bestaat tussen het ideaal dat men zich in zijn meest romantische dromen stelde en de werkelijkheid die meestal erg prozaïsch is, omdat men zijn levensgezel op louter toevallige wijze heeft gevonden en deze meestal helemaal niet op alle gebieden passend is. Het is één van de paradoxen van het romantisch ideaal dat het iedere maatschappelijke structurering verwerpt. Het wordt als erg onromantisch aangezien om ontmoetingen tussen gelijkgestemde partners te organiseren, want dat doodt de 'spontaneï-

teit'. Advertenties en huwelijksbureaus, die een eerste stap zijn om de partners beter op elkaar af te stemmen (en om het beeld van de 'integrale mens' die zowel seksueel, intellectueel als maatschappelijk bevredigend is, te realiseren), worden als onsympathieke kanalen ervaren, als laatste redmiddel voor 'aangespoelde wrakken'. Gevolg hiervan is dat men de realisatie van het romantisch ideaal volledig aan het toeval overlaat.

Of liever, men laat het proces van het vinden van een partner in een *consumen-tistisch decor* verlopen. Partners vindt men hoofdzakelijk in cafés of in discotheken. Bij homo's is dat proces nog geprononceerder omdat zij om elkaar te ontmoeten bijna uitsluitend aangewezen zijn op het commercieel circuit, waar ze met zekerheid weten ook met andere homo's te doen te hebben.

Voor homo's wordt bovendien de kloof tussen het romantische ideaal en de werkelijkheid nog om twee andere redenen vergroot. Ten eerste kennen zij niet zoiets als een huwelijk, met als gevolg dat relaties vlugger uit elkaar vallen als de partners niet 'integraal' bij elkaar blijken te passen. De maatschappelijke dwang en sanctionering die veel heteroseksuele koppels toch nog jaren bijeen houdt, bestaat hier niet, waardoor de ervaringen (en ontgoochelingen) van homo's elkaar veel sneller opvolgen. Ten tweede zijn homo's automatisch al individualistischer ingesteld. Immers, de homo's die de stap naar het getto hebben gezet (en die ervoor uitkomen homo te zijn) hebben minstens in zekere mate zichzelf aanvaard. Dat betekent dat zij hebben moeten optornen tegen een opvoeding en tegen een maatschappelijk milieu dat hen als homo niet wilde erkennen, maar per se de andere richting uit wilde.

Wie zo'n strijd gevoerd heeft, wordt individualistischer. Om deze bijkomende redenen valt het romantisch ideaal nog minder gemakkelijk te realiseren bij homo's dan bij hetero's. Er bestaat een grote kloof tussen de hoge verwachtingen die onze maatschappij door haar romantisch ideaal van liefde en seksualiteit schept en de louter consumptieve organisatie die zij als mogelijkheid aanbiedt om dit ideaal te realiseren (organisatie die geen organisatie is, maar een puur morfologische structurering, waarin het toevallig ontmoeten van partners kan gebeuren). Hierdoor gaan vele verlangens aan het vloten en leiden de meeste homo's een deprimerende odyssee, die hen van de ene ontgoocheling naar de andere voert. Het romantisch ideaal is derhalve de structuur die de losse relaties bevordert, veeleer dan ze af te remmen zoals vaak wordt gedacht.

Samenvattend: de liberale kijk op de seksualiteit combineert een toenemende disciplinerende van seksualiteit en emotionaliteit met een verder schrijdende individualisering. De disciplinerende van de emotionaliteit provoceert haar, maakt haar veel intenser en sleept haar mee in een accumulatieloga. Terzelfdertijd

perst de individualisering de emotionaliteit in een romantisch ideaal, waarbij alle domeinen van het menselijk leven in één relatie geïntegreerd moeten zijn. Men bouwt echter geen structuren uit om dit ideaal te realiseren en laat de partnerkeuze bijna volledig aan het toeval over. Dit maakt het mogelijk dat deze partnerkeuze hoofdzakelijk in de consumerende sfeer dient te gebeuren. Hieruit kan moeilijk veel anders dan een relationele anarchie resulteren. Dan zijn er evenwel allerhande psychiaters en psychologen die aan de relationele factor komen timmeren om post factum en met het materiaal dat men heeft, toch nog enige overeenstemming tussen de partners proberen te bereiken. Deze combinatie (individualisering – disciplineren – consumentisme – anarchie) is typisch voor heel het liberalisme. Op deze wijze worden in onze maatschappij behoeften geschapen en 'bevredigd' (Rosanvallon, 1979 en 1981).

3. Enkele utopische voorstellen

Wat kan hieraan worden gedaan? Waarmee moet de hulpverlening aan homoseksuelen meer bepaald rekening houden?

Het lijkt wenselijk dat de ontzettende cultivering van de seksualiteit wordt afgebroken. Onze maatschappij stimuleert inderdaad op groteske wijze de accumulatie van zo veel, zo intensief en zo gevarieerd mogelijke seksuele ervaringen. Vrijen wordt een klus, een heksentoer, een staaltje van technisch vakmanschap. Door deze cultivering worden allerhande emoties die in ieder mens sluimeren geprovoceerd en ten top gedreven, met alle gevolgen vandien (irrationaliteit, te hoog gespannen verwachtingen en dergelijke).

De bekende filosoof Arthur Koestler (1981) meende dat men in de toekomst door middel van pillen de emotionele component van de mens zou moeten afzwakken ten voordele van de rationele waardoor de mens zich biologisch onderscheidt van het dier. Zonder zover te gaan als Koestler, kan men er toch voor pleiten dat de provocering van emoties die toch niet bevredigd kunnen worden, stilaan een halt wordt toegeroepen. Het is niet onbelangrijk te zien dat de hulpverlening momenteel juist bijdraagt tot het provoceren en cultiveren van de seksualiteit (Lasch, 1980). Daar zou dus een volledige heroriëntering moeten plaatsgrijpen.

Het lijkt ook wenselijk het romantisch ideaal te milderen. Zonder daarom het kind met het badwater weg te gooien en trouw in relaties (of enige ascese) af te schrijven, zou men de relationele, seksuele, zakelijke en intellectuele componenten in een relatie zoveel mogelijk van elkaar moeten scheiden (Sennett, 1974). Dat kan echter slechts in een maatschappij die aan de seksualiteit niet zo'n overdonderende positie toekent als de onze. Derhalve blijft dit voorlopig een droom.

Verder zou de maatschappij best zo snel mogelijk enige structurering aanbrengen (buiten het winstbeginsel om) in de seksualiteit. Thans zijn relatiebureaus of verenigingen zonder winstbejag die seks voor gehandicapten promoveren en bedrijven, een erg marginaal verschijnsel dat helemaal in een schuldsfeer baadt. Deze fenomenen moeten sterk worden aangemoedigd. Het zou heel wat emanciperender zijn, mochten de homo-organisaties beginnen met een relatiebureau waar iedereen terecht kan met het verlangen dat hij formuleert en waar voor hem geschikte partners worden gezocht. In de toekomst zou deze taak best aan een overheidsinstantie worden overgelaten om een absolute garantie te hebben dat het winstbeginsel zoveel mogelijk geweerd wordt uit het zoeken van partners. Daarbij moet het vanzelfsprekend zijn dat het zoeken van partners nooit verplicht via deze kanalen moet gebeuren, omdat dit een aanslag op de persoonlijke vrijheid zou betekenen. Ze moeten echter wel als mogelijkheden ter beschikking staan en kunnen zo langzaamaan geherwaardeerd worden. Op lange termijn kan een mentaliteitsverandering groeien.

Een volgende stap in de structurering van de seksualiteit zou de gelijkschakeling van alle seksuele leefvormen zijn. Thans wordt het monogame, heteroseksuele model op verschillende terreinen beoordeeld in vergelijking met andere samenlevingsvormen. Zo zijn twee werkloze homo's die samenwonen, allebei samenwonend voor de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (RVA), maar voor een gehuwd koppel kan één van beide 'gezinshoofd' zijn, wat een hogere uitkering impliceert. Nog erger is het feit dat de categorieën 'samenwonend' en 'alleenstaand' niet zijn gedefinieerd. Wat onderscheidt deze van elkaar: aparte bel, aparte keuken, aparte brievenbus? Tot nog toe bleef de betrokken minister van Arbeid en Tewerkstelling het antwoord schuldig; de plaatselijke RVA-inspecteurs beslissen naar eigen goeddunken. Rechtsonzekerheid is hier dus schering en inslag en rechtsonzekerheid treft altijd de zwakkere partners, in casu de homo's. In ieder geval wordt een relatie van homo's of ook een commune erkend als het de staat wat opbrengt, anders evenwel niet.

Discriminaties van homoseksuelen zijn legio: op het terrein van de adoptie, van de huur, door rijkswacht en politie en dergelijke. In een gezonde maatschappij mag op deze basis niet meer gediscrimineerd worden. Derhalve moet naar Nederlands voorbeeld een antidiscriminatiewet worden ingevoerd, en dit gericht tegen elke vorm van discriminatie op grond van geslacht, burgerlijke stand, gezinsomstandigheden en beleving van seksuele en rationele voorkeur (vanzelfsprekend voorzover in de relatie geen ongewenst geweld wordt gebruikt; in dat geval blijft de wetgeving op de verkrachting en de aanranding van de eerbaarheid van kracht). Het is overduidelijk dat zo'n wet niet onmiddellijk de heersende menta-

liteit zal veranderen, maar ze kan hiertoe een steen bijdragen, zeker als het aan de belangenorganisaties (FWH en Roze Actiefront) mogelijk zou worden zich namens het algemeen belang burgerlijke partij te stellen (zoals in de Belgische anti-racismewet van 30 juli 1981 voor vreemdelingenorganisaties is voorzien en zoals ook in het Franse ontwerp van de wet tot beteugeling van het seksisme). Zo'n burgerlijke partijstelling lijkt nodig om de conservatieve reflex van de justitie tegen te gaan. Thans lijkt deze helemaal niet geneigd om dit soort delicten te vervolgen (het moet ook niet), maar ook niet om racisme te vervolgen. Door een mogelijkheid tot burgerlijke partijstelling kan dat bij de justitie worden gestimuleerd.

Een verdere deelstap in de richting van de afbraak van het romantisch ideaal zou ook een herwaardering van de prostitutie zijn. Deze zou eveneens helemaal uit de private sfeer gehaald moeten worden. De nadelen van een private uitbating van de prostitutie liggen voor de hand: cultivering van de dubbele moraal bij de cliënten (seksualiteit blijft vies en verwerpelijk, maar stiekem mag het toch); verwechten met de criminaliteit (denken we maar aan de pooierij, de mogelijkheden tot chantage en in sommige gevallen de drugwereld); uitsluitende gerichtheid op winst; onvoldoende medische controle. Naar het Rotterdamse voorbeeld lijkt een soort van uitbating van de prostitutie door de overheid nog niet zo slecht. Denken we slechts aan de preventieve of therapeutische rol die de prostitué(e) kan vervullen.

Het is overduidelijk dat heel wat misdrijven in de seksuele sfeer (verkrachting, lustmoord) bedreven worden door mensen met hoge seksuele verwachtingen, zonder enige mogelijkheid om ze te realiseren. De meeste daders zijn seksueel totaal onbehouden. Onze maatschappij steekt deze mensen dan voor jaren in de gevangenis, waar zij (momenteel) geen seksueel contact kunnen hebben (Swinen, 1981-82). Aan hun probleem wordt dus niet gewerkt, men rekent erop dat het met het wassen van de jaren wel zal 'opdrogen': zelfs de sterkste libido verroest bij niet-gebruik. Maar is dat wel zo? En, uiteindelijk blijft het een volkomen inhumane manier van optreden, waarmee ook de maatschappij niet gebaat is. Men doet immers op geen enkele wijze aan preventie. Als de prostitutie als een welzijnsvoorziening zou gedefinieerd worden (wat zij eigenlijk is) en uit de criminale sfeer gehaald, dan zou veel op te vangen zijn. Men zou een seksuele delinquent bij wijze van alternatieve straf een aantal verplichte bezoeken aan een prostitué(e) kunnen opleggen (eventueel gecombineerd met andere straffen), doodeenvoudig om de kloof tussen zijn seksueel en romantisch ideaal én de werkelijkheid te milderen.

Enigszins dromend zou men kunnen pleiten voor een Rijksdienst voor Seksuele Voorziening, die alle prostitué(e)s zou bevatten en waarop iedere gewone burger een beroep zou kunnen doen. De voordelen lijken overduidelijk: een her-

waardering van de tewerkgestelde sociale werkers, een degelijk medisch toezicht, een preventieve werking naar de maatschappij toe. Dat kan men evenzeer voor homo's als voor hetero's bedenken. Op het eerste gezicht kan dit een kaakslag voor de feministische beweging lijken. Bepaalde takken menen dat de prostitutie de vrouw helemaal devalueert en het traditionele rollenpatroon bestendigt (de vrouw als Janushoofd met de Madonna aan de haard en Maria Magdalena als wulps seksobject). Zij pleiten bovendien voor een veel strengere bestraffing van verkrachting. Het is overduidelijk dat ieder seksisme met wortel en tak moet worden uitgeroeid. Maar de vraag naar de efficiëntie blijft gesteld: al jaar en dag wijst men in diverse publikaties op de negatieve gevolgen van de gevangenisstraf en pleit men voor een beperktere toepassing hiervan. Lijkt het niet aangewezen, ook op het domein van de seksualiteit, eerder preventief dan repressief op te treden? Prostitutie heeft momenteel een erg negatieve klank, maar dat heeft grotendeels met de maatschappelijke organisatie ervan te maken. Een meer rationele planning van de seksuele behoeften kan dit negatieve stigma wegwerken, en zo de bezwaren van de vrouwenbeweging ondervangen.

Een echte mentaliteitsverandering komt er door een gedegen seksuele opvoeding in de scholen. Thans richt men zich te zeer op de intellectuele ontwikkeling van de mens. Zijn emotionaliteit blijft volkomen braak liggen. De reclame hitst die dan nog op. Het onderwijs zou zo gestructureerd moeten zijn dat het een gedegen seksuele opvoeding meegeeft, ook in de praktijk. Enigszins karikaturaal zou men aan een 'vak' kunnen denken, waarvoor je ook kan zakken. Op het eerste gezicht kan dat erg komisch lijken, maar het is zeker merkwaardig dat men voor sommige andere dingen zulke hoge eisen stelt. Leerlingen moeten alle beginselen van scheikunde kennen, worden volgepropt met Griekse en Latijnse wijsheden, worden aangepast aan een moraal die door de maatschappij nog slechts als retoriek wordt gehanteerd, maar waaraan geen werkelijkheid meer beantwoordt. Aan de meest elementaire dingen van het leven doet men niets.

Tenslotte dient ook de seksuele vrijheid en haar verhouding tot de procreatie gheredefinieerd te worden. Thans is er geen enkele planning terzake zodat de maatschappij haar eigen overleving niet onder controle heeft, met alle problemen van dien. Men denke slechts aan de arbeidsmarkt. Het moet mogelijk zijn dat bepaalde grenzen worden getrokken aan de hoeveelheid kinderen die een gezin produceert, wanneer er een overdreven overschot van mensen zou ontstaan. Dat kan op het eerste gezicht een heiligschennis lijken, een onverantwoord staatsingrijpen. Maar men mag de mensenrechten niet al te individualistisch opvatten. We zien trouwens hoe in sommige ontwikkelingslanden al grenzen aan het voortbrengen van kinderen worden gesteld. Dat kan nooit als een pleidooi voor euge-

netica of voor de creatie van een menselijk superras geïnterpreteerd worden. Integendeel: iedereen heeft recht op seksualiteit, iedereen heeft recht op kinderen. Eugenetica moet precies vanuit een verzet tegen de kapitalistische accumulatielogica verworpen worden. Dat neemt niet weg dat de maatschappij ook eisen mag stellen om de kwantiteit van haar overleving onder controle te houden.

In onze kritiek op de liberale kijk op de seksualiteit hebben wij gepleit voor een veel ruimere inbreng van maatschappij en staat op dit domein. Thans is de seksualiteit vaak het allerintiemste en allerindividueelste. Hoewel men dit zo beleeft, vergeet men hoe seksualiteit in onze maatschappij wordt opgehitst, gedisciplineerd en in consumptieve oevers gehouden. Daarin moet verandering komen.

Literatuur

- Abicht, M., e.a., *Het Vlaamse heksenboekje. Een boek voor en door lesbische liefdes*. Gent: LEF-Cahier, 1981, 8.
- Altink, S., *Huizen van illusies. Bordelen en prostitutie van de Middeleeuwen tot heden*. Utrecht, 1983, 248 p.
- Banens, M., De bevrijding van de homoseksualiteit. *Groniek* 6, jan. 1980, p. 81-95.
- Bleibtreu-Ehrenberg, G., *Tabu homosexualität. Die Geschichte einer Vorurteils*. Frankfurt, 1978.
- Boer, C. de, The Polls: Attitudes toward Homosexuality, *Public Opinion Quarterly*, 1978, p. 265-275.
- Branckaerts, J., De Federatie Werkgroepen Homofilie (FWH). In: *Welzijnsgids*, Antwerpen: Van Loghum Slaterus, 1982.
- Bullinga, M., e.a., *Van de liefde kun je niet leven. Interviews met hoeren en hoerejongens*. Nijmegen, 1982.
- Cantillon, D., *Wij vragen geen plaatsje onder de zon, wij willen een ander strand*. Antwerpen, 1982.
- Carlier, B., *Moeten homoseksuelen geholpen worden? Over homoseksualiteit en welzijnszorg*. Antwerpen, FWH, 1980.
- Carlier, B., Homoseksualiteit en homofilie. In: *Welzijnsgids*. Antwerpen: Van Loghum Slaterus, 1981.
- Carlier, B., De homo als godsmoordenaar. *Sociaal*, deel 1: 29 juni 1982, p. 13-15; deel 2: 7 september 1982, p. 20-21.
- Denneny, M., Zestien voorstellen voor de jaren tachtig. *De Homokrant*, jan. 1982, p. 3-7; febr. 1982, p. 3-7.
- Joris, K., Dossier huwelijksbureaus, *Sociaal*, 23 dec. 1982, p. 14-21.
- Klarenbeek, C. en J. van der Linden, *Homoseksualiteit en hulpverlening*. Amsterdam, COC, 1983.
- Koestler, A., *Het menselijke tweespalt*. Kapellen, 1981.
- Lasch, C., *De cultuur van het narcisme*. Amsterdam: Arbeiderspers, 1980.
- Linden, F. van der, en W. Perdaens, *Homofiele emancipatie in Vlaanderen*. Antwerpen, FWH, 1980.
- Mieli, M., *Homosexuality and Liberation. Elements of a Gay Critique*. Londen, 1980.
- Moszkowicz, A., Seks in de gevangenis, een mensenrecht. *NRC*, 6 aug. 1983.

- Nijs, P., Seksualiteit als opgave. In: *Welzijnszids*. Antwerpen: Van Loghum Slaterus, 1980.
- Pauwels, P., *Enquête bij de homocentra*. Antwerpen, FWH, 1982.
- Praunheim, R. von., *Armee der Liebenden oder Aufstand der Perversen*. München, 1979.
- Rosanvallon, P., *Le capitalisme utopique. Critique de l'idéologie économique*. Parijs, 1979.
- Rosanvallon, P., *La crise de l'état-providence*. Parijs, 1981.
- Sennett, R., *The Fall of Public Man*. New York, 1974.
- Swinnen, E., Seksualiteit in de gevangenis. *Bulletin van het Bestuur der Strafinrichtingen*, deel 1: 1981, p. 253-272; deel 2: 1982, p. 17-40; deel 3: 1982, p. 131-152; deel 4: 1982, p. 189-200.
- Tielman, R., *Homoseksualiteit in Nederland. Studie van een emancipatiebeweging*. Meppel, 1982.
- Veenker, J., In de kloof tussen persoonlijke en politieke aanpak. Homohulpverlening na 1971. In: M. Duyves, *Homojaarboek 2*. Amsterdam, 1983, p. 203-226.
- Versluys, L., Seksisme: zachtjes over de tepel gestreken en daarna alles opgeschreven. *Sociaal*, mei 1983, p. 17-19.
- Waal, M. de, *Vriendinnen onder elkaar. Travestieten en transseksuelen in Nederland*. Amsterdam, 1982.
- Waaldijk, K., Het recht en de homoseksuele vrijheid. Een juridische strategie voor de homobeweging. In: M. Duyves, *Homojaarboek-2*. Amsterdam, 1983, p. 227-240.
- Waaldijk, K., Freedom and Equality: Alternate Goals in the Gay Rights Movement. In: M. Aerts, e.a., *Among Men, Among Women. Sociological and Historical Recognition of Homosexual Arrangements*. Amsterdam, 1983, p. 331-338.
- Wit, J. De, De Rooie Vlinder, een zelfhulpgroep. In: *Welzijnszids*. Antwerpen: Van Loghum Slaterus, 1981.
- Wit, J. De, Naar meer onduidelijkheid. De Vlaamse homobeweging. In: J. De Wit, e.a., *Heerlijk; Over mannelijke homoseksualiteit*. Leuven, 1982.
- Wit, J. De, Veelslachtige homobeweging, *De Nieuwe Maand*, nov. 1982, p. 103-175.
- Wit, J. De, Seksualiteit in sociaal-historisch perspectief: geschiedenis schrijven, discipline bedrijven. In: *Handboek seksuele hulpverlening*. Deventer: Van Loghum Slaterus, 1983.

Summary

From self-acceptance to action. A critique of the capitalist view on (homo)sexuality

Since 1982, the Flemish gay movement is divided by a discussion on the use of permanent services for reception of gay people who leave the closet. There are two tendencies. One states that this kind of service should be abolished in order to concentrate on political action. The other wants to maintain this reception as their main activity.

The result of the reception of gay people however is debatable. Mostly it is nothing more than an introduction into the gay ghetto, a world dominated by the capitalist view on (homo)sexuality emphasizing subjection to discipline, individualism, romanticism, consumption. The gap between reality and the ideal romantic relationship is extremely big.

Finally, the author makes some proposals to remedy this situation: attenuation of the romantic ideal, non-profit facilities to further relationships, equality for all forms of sexual behaviour, revaluation of prostitution, thorough sexual education at school and, in general, a greater contribution of society in sexual matters.